

Silk Road Initiative and China Energy Security in West Asia

Ghasem Torabi¹

Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities,
Islamic Azad University, Hamedan Branch

Ali Kaveh

Ph.D. Candidate, Department of Political Science, Faculty of Humanities,
Islamic Azad University, Hamedan Branch

(Date received: 21 June 2021- Date approved: 13 April 2022)

Abstract

Introduction: Given China's growing economic growth and the need to supply energy to industries, as well as access to the consumer market for domestic production, Xi Jinping in 2013 introduced the Silk Road Initiative as his country's macro strategy. The Persian Gulf region is the "economic center of gravity" of the oil industry, with the world's largest oil fields, the lowest production and about two-thirds of the world's proven energy reserves. With the continuation and deepening of China-West Asia relations in the field of energy supply, efforts have been made to expand and strengthen diplomatic relations with West Asian countries in the past. Given the growing debate and competition from regional and trans-regional actors for greater benefits in West Asia, China, with its growing economic growth and the need to provide energy for continued economic and trade power, through its macro-initiative strategy. The Silk Road has put the expansion of its presence and influence in West Asia on the agenda.

Research Question: what goals does China pursue in West Asia through the Energy Silk Road Initiative?

Research Hypothesis: China seeks to secure its energy through the implementation of the Silk Road Initiative through long-term contracts and investments with West Asian countries.

Methodology (and Theoretical Framework if there are): Energy security is a multidimensional concept, and different stakeholders look at it from their own perspectives. Supply, demand, industry and the environment are considered different dimensions of energy security. Today, due to the challenges posed to the threat of energy security to the economic infrastructure of countries, many governments consider

1. E-mail: ghasemtoraby@yahoo.com (Corresponding author)

self-sufficiency in the field of energy to ensure the continuation of productive economic activities, is inevitable. China, as one of the leading countries in the field of economic growth and development, in order to maintain its economic position, which translates its position in the international system, and considering the emphasis on a multilateral approach in the international system and Replacing the existing order, energy security and non-disruption in its provision has been one of the main axes of foreign policy and inviolable principle in pursuit of national interests, so in this study, the discussion of energy security as one of the main areas of the Silk Road Initiative , Has been considered as a point of reference and a conceptual framework for explaining the goals of the Silk Road Initiative in the field of energy in West Asia.

Results and Discussion: Following the implementation of the Silk Road Initiative in 2013, China's economic relationship with West Asia entered a more serious phase. indicating that West Asia currently has high priorities in China's geostrategic sphere. In its cooperation with West Asian countries, China intends to focus on three areas: the first and most important area, the energy sector, the second area, facilitating investment in infrastructure and trade, and the third area, progress in nuclear energy, space satellite and New energy. China has various methods to ensure its energy security, such as huge investments in the exploration and extraction of oil and gas fields, strengthening of energy infrastructure to improve energy efficiency, participation in oil projects, it has used gas, electricity, renewable energy, nuclear energy, etc. in West Asia in the form of the Silk Road initiative. It should also be acknowledged that China's growing influence in the West Asian region through strategies such as the Silk Road Initiative, despite its declared policy, is not just about economics, but also about pursuing political and security interests and providing the basis for expanding influence and hegemony. The periphery is at the heart of the plan.

Conclusion: Conflicts and political unrest in the West Asian region are causing panic and disruption in China's energy supply channels. Its acquisition has shifted to Central Asia's energy resources. It should be noted that despite the fact that Beijing supplies most of its energy resources from West Asia, and continued investment to ensure China's energy security is one of its top foreign policy priorities in West Asia. However, the existing political and security challenges in these countries, the energy transfer route, the US influence in the region, etc. are considered as a threat to China's energy security. Therefore,

within the framework of the Silk Road initiative, Beijing has invested in oil and gas resources of Central Asian countries by concluding long-term contracts and investing in energy infrastructure, as a safety valve and alternative to West Asian energy to benefit. Exercising its economic influence in the region will pave the way for regional hegemony and challenge US unilateralism.

Keywords: Silk Road Initiative, Energy Security, West Asia, China, Economic Growth, Development

ابتکار جاده ابریشم و امنیت انرژی چین در غرب آسیا*

قاسم ترابی**

دانشیار روابط بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان

علی کاوه

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۳۱ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۱/۰۱/۲۴)

چکیده

بررسی هدف‌های ابتکار جاده ابریشم در حوزه انرژی در منطقه غرب آسیا هدف این نوشتار است. از این رو، پرسش این است که چین با ابتکار جاده ابریشم چه هدف‌هایی را در غرب آسیا دنبال می‌کند؟ در پاسخ این فرضیه مطرح می‌شود که چین با تلاش برای اجرای ابتکار جاده ابریشم، به دنبال تأمین امنیت انرژی خود با قراردادهای و سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت با کشورهای غرب آسیا است. امنیت انرژی متضمن تداوم رشد اقتصادی و ارتقای موقعیت چین در نظام بین‌الملل است. بنابراین، اطمینان از اختلال نداشتن در تأمین انرژی، اصلی‌خنده‌ناپذیر در پیگیری منافع ملی این کشور محسوب می‌شود. چین به‌عنوان یکی از مهم‌ترین کشورهای مصرف‌کننده انرژی جهان با سازوکارهای ابتکار جاده ابریشم، روش‌های متفاوتی مانند سرمایه‌گذاری‌های سنگین در اکتشاف و استخراج میدان‌های نفتی و گازی، تقویت زیرساخت‌های انرژی برای بهبود بهره‌وری و مشارکت گسترده در طرح‌های نفت و گاز کشورهای غرب آسیا را در پیش گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، چین در قالب کمربند جاده ابریشم با سرمایه‌گذاری و امضای قراردادهای بلندمدت انرژی در منطقه غرب آسیا، ضمن تقویت حضور و نفوذ فزاینده در منطقه، امنیت انرژی و توسعه اقتصادی خود را تضمین کرده است. روش پژوهش این نوشتار، روش کیفی مبتنی بر تحلیل محتوا و مفهوم امنیت انرژی است.

واژگان اصلی: ابتکار جاده ابریشم، امنیت انرژی، چین، غرب آسیا، توسعه اقتصادی، رشد.

*. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری با عنوان «بررسی رابطه بین ابتکار جاده ابریشم و هژمونی چین در آسیای مرکزی» است.

** نویسنده مسئول: E-mail: ghasemtoraby@yahoo.com

مقدمه

با توجه به رشد و توسعه اقتصادی روزافزون چین و نیاز به تأمین انرژی مورد نیاز صنایع و دستیابی به بازار مصرف برای تولیدات داخلی، شی جین پینگ^۱ در سال ۲۰۱۳ طرح ابتکار جاده ابریشم را راهبرد کلان چین مطرح کرد. یکی از هدف‌های اصلی آن تأمین امنیت انرژی^۲ این کشور است. نیاز شدید صنایع چین به حامل‌های انرژی و تلاش‌های انجام‌شده در این حوزه، این کشور را به بازیگر اصلی بازار انرژی جهان تبدیل کرده و پیگیری امنیت انرژی به‌عنوان یکی از راهبردهای اصلی سیاست خارجی چین مطرح شده است. منطقه غرب آسیا «کانون اقتصادی» صنعت نفت است که بزرگ‌ترین میدان‌های نفتی جهان، کمترین میزان تولید و حدود دوسوم ذخایر اثبات‌شده جهانی انرژی را دربر می‌گیرد. از زمان‌های قدیم تا به امروز، غرب آسیا به دلیل اهمیت ژئواستراتژیک خود همواره کانون راهبردی برای رقابت قدرت‌های جهانی در منطقه بوده است. پس از جنگ جهانی اول و سقوط امپراتوری عثمانی، فرانسه و بریتانیا پیمان «سایکس - پیکو» را امضا کردند و کنترل منطقه را به‌دست گرفتند. روابط بین کشورهای غرب آسیا و چین از زمان پیدایش جمهوری خلق چین تا پایان دوران جنگ سرد به سرعت رشد کرده است. با تداوم و تعمیق روابط چین و غرب آسیا در زمینه تأمین انرژی، تلاش‌هایی برای گسترش و تقویت روابط دیپلماتیک با کشورهای غرب آسیا در گذشته انجام شده است (Hussain and Others, 2021: 33-34).

با توجه به آنچه گفته شد و رقابت‌های فزاینده بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برای به‌دست آوردن منافع بیشتر در غرب آسیا، چین با رشد و توسعه اقتصادی روزافزون و نیاز به تأمین انرژی برای تداوم قدرت اقتصادی و تجاری به‌وسیله راهبرد کلان ابتکار جاده ابریشم، گسترش حضور و نفوذ در غرب آسیا را در دستور کار قرار داده است. از این‌رو، پرسش این است که چین با ابتکار جاده ابریشم در حوزه انرژی چه هدف‌هایی را در غرب آسیا دنبال می‌کند؟ در پاسخ این فرضیه مطرح می‌شود که چین با اجرای ابتکار جاده ابریشم به دنبال تأمین امنیت انرژی خود به‌وسیله قراردادهای سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت با کشورهای غرب آسیا است. روش پژوهش این نوشتار روش کیفی، مبتنی بر مفهوم امنیت انرژی است. داده‌های نوشتار با تکیه بر منابع اینترنتی و کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های زیادی در مورد سیاست انرژی چین در غرب آسیا نوشته شده است که در ادامه به شماری از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

1. Xi Jinping
2. Energy security

متقی و قره‌بیگی (۱۳۹۳) در مقاله «جایگاه راهبردی خلیج فارس در سیاست خارجی چین» به بررسی تلاش چین برای تنوع‌بخشیدن به منابع نفتی و وابستگی روزافزون آن به نفت غرب آسیا پرداخته و رشد اقتصادی فزاینده چین در سال‌های اخیر و نیاز روزافزون این کشور به انرژی و امنیت در دستیابی به انرژی را پاشنه آشیل چین معرفی کرده‌اند. عباسی و زارع (۱۴۰۰) در مقاله «جایگاه خلیج فارس در رویکرد چین به امنیت انرژی» جایگاه غرب آسیا و انرژی آن در دوره‌های مختلف تکامل نگاه چین به امنیت انرژی را بررسی و در کنار روسیه و آفریقا، گسترش رابطه با کشورهای تولیدکننده نفت منطقه غرب آسیا را از گزینه‌های اصلی سیاست خارجی چین برآورد کرده‌اند.

یاری و کامران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «سیاست امنیت انرژی در کانون‌های مهم انرژی در راستای کاهش آسیب‌پذیری راهبردی (با تأکید بر خلیج فارس)»، دغدغه اصلی امنیت انرژی چین را متنوع‌سازی منابع انرژی وارداتی برای پایداری رشد سریع اقتصاد چین دانسته‌اند. چین در این زمینه برای متنوع‌سازی منابع انرژی وارداتی خود، برقراری رابطه با کانون‌های مهم تولید انرژی جهان و سرمایه‌گذاری در صنعت انرژی منطقه‌هایی مانند روسیه، آفریقا و کشورهای تولیدکننده نفت، منطقه غرب آسیا را بخش مهم بیضی راهبردی انرژی و جزو اولویت‌های اصلی تأمین امنیت انرژی خود قرار داده است. یزدانی و اکبریان (۱۳۹۱) در مقاله «انرژی و روابط چین با خلیج فارس»، تحلیل کرده‌اند که چین به دلیل رشد و توسعه اقتصادی و نیازمندی به امنیت انرژی در طولانی‌مدت، سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری از انرژی کشورهای غرب آسیا را در دستور کار قرار داده است. بنابراین برای دسترسی مطمئن و پایدار به انرژی مورد نیاز صنایع خود از این منطقه می‌کوشد.

آجیلی و دیگران (۱۳۹۵) در مقاله «امنیت انرژی در راستای طرح یک کمربند و یک راه» وضعیت انرژی چین و ابتکار جاده ابریشم، مسیرهای مختلف انتقال و تأمین انرژی را بررسی کرده‌اند. آن‌ها می‌نویسند چین در تلاش برای تأمین امنیت انرژی و دوری از خطرهای احتمالی در مسیر انتقال، از مسیرهای متنوع در خشکی و دریا و واردات انرژی از مناطق گوناگون بهره‌برداری می‌کند. امیراحمدیان و دیگران (۱۳۹۵) در مقاله «ابتکار جاده ابریشم جدید: هدف‌ها، موانع و چالش‌ها»، پس از بررسی ابعاد مختلف ابتکار جاده ابریشم، می‌نویسند: هدف چین، تبدیل شدن به قدرت جهانی با ابتکار جاده ابریشم بوده است، اما در مسیر اجرای این طرح با توجه به موانعی مانند کارشکنی‌های آمریکا و مشکلات زیست‌محیطی، احتمال موفقیت آن در کوتاه‌مدت بعید به نظر می‌رسد. متقی (۱۳۹۲) در مقاله «بازشناسی ابعاد روی آوردن چین به خلیج فارس و سناریوهای امنیتی فراروی ایران» ضمن تأکید بر اهمیت ژئوپلیتیک،

ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک منطقه، وجود ذخایر انرژی منطقه را از دلایل اصلی توجه ویژه قدرت‌های بزرگ جهانی به این منطقه دانسته است.

در این نوشتار امنیت انرژی چین با توجه به اهمیت آن در موقعیت اقتصادی این کشور با تمرکز بر ابتکار جاده ابریشم در حوزه غرب آسیا را بررسی می‌کنیم. با توجه به بررسی‌های انجام‌شده، هیچ‌یک از پژوهش‌های موجود به «امنیت انرژی چین در غرب آسیا در چارچوب ابتکار جاده ابریشم» پرداخته است. بنابراین نوشتار حاضر می‌تواند در زمینه مطالعه تلاش چین برای ارتقای جایگاه جهانی خود با تکیه بر رشد و توسعه اقتصادی، مورد توجه پژوهشگران روابط بین‌الملل قرار گیرد.

امنیت انرژی

امنیت انرژی مفهومی چندبعدی است و ذی‌نفعان مختلف هرکدام از دیدگاه خود به آن می‌نگرند. عرضه، تقاضا، صنعت و محیط زیست ابعاد مختلف امنیت انرژی هستند (Taheri and Seifi, 2015: 147). سازمان بین‌المللی انرژی^۱ امنیت انرژی را «در دسترس بودن بدون وقفه منابع انرژی با قیمت به‌صرفه» تعریف می‌کند و بین امنیت طولانی‌مدت انرژی که بر «سرمایه‌گذاری به‌موقع برای تأمین انرژی متناسب با تحولات اقتصادی و نیازهای زیست‌محیطی» متمرکز است، با امنیت انرژی کوتاه‌مدت به معنی «توانایی سیستم انرژی برای واکنش سریع به تغییرهای ناگهانی تعادل عرضه و تقاضا» تفاوت می‌گذارد (Shadrina, 2019: 1).

در تعریفی دیگر، امنیت انرژی از نگاه کمیسیون اروپایی که بازتاب‌دهنده منافع کشورهای بزرگ مصرف‌کننده انرژی است؛ معادل «امنیت عرضه» برآورد شده است. امنیتی که از عملکرد مناسب اقتصاد، دسترسی فیزیکی بی‌وقفه، قیمت‌های مناسب قابل پرداخت و با در نظر گرفتن آثار محیط زیستی به‌دست می‌آید. از نظر این کمیسیون، امنیت عرضه به معنی یافتن راهکارهای ارتقای خودکفایی و کاهش وابستگی نیست؛ بلکه هدف از آن کاهش خطرهای مربوط با وابستگی است (Eslami and Ghariby, 2018: 77). براساس این تعریف‌ها، امنیت انرژی 4 بعد اصلی دارد: قابلیت دستیابی،^۲ دسترسی‌پذیری،^۳ قابل تحمل بودن^۴ و مقبولیت.^۵ برای سیاست‌گذاری در این حوزه باید به آن‌ها توجه ویژه‌ای کرد (Shirijian and Siraj, 2020: 119).

-
1. International Energy Agency (IEA)
 2. Availability
 3. Accessibility
 4. Affordability
 5. Acceptability

امنیت انرژی ارتباط بین امنیت ملی و در دسترس بودن منابع طبیعی برای مصرف انرژی است. از این رو، امروز امنیت انرژی نه تنها در کانون سیاست‌های انرژی است، بلکه در مرکز حوزه امنیت ملی نیز قرار دارد. بنابراین عوامل تأثیرگذار بسیاری بر آن اثر گذاشته‌اند. بر این اساس انرژی، امنیت و قدرت، سه ضلعی را تشکیل می‌دهند که نفوذ بسیاری در عالم سیاست دارند (Mottaqhi and Davoodi, 2021: 218). استقلال انرژی و امنیت انرژی دو مفهوم نزدیک به یکدیگر هستند. در بیشتر موارد، بهبود امنیت انرژی به معنای بهبود استقلال انرژی است. تهدیدهای مختلفی برای امنیت انرژی وجود دارد؛ مانند آشفتگی سیاسی در کشورهای ثروتمند تولیدکننده نفت، پدیدار شدن غول‌های جدید اقتصادی (مانند چین و هند)، رقابت شدید بر سر منابع انرژی، بلاهای طبیعی و رویدادها (Srivastava, 2016: 59-60).

بر اساس مفهوم امنیت انرژی با توجه به جایگاه چین در نظم بین‌المللی کنونی، برای بررسی تکاپوهای انرژی چین باید به این نکته توجه کرد که موضوع تأمین امنیت انرژی در چین، موضوعی فقط اقتصادی نیست؛ بلکه برگرفته از چارچوب راهبردی کلان ملی این کشور از نظم بین‌المللی و چگونگی توزیع قدرت در نظام بین‌الملل است. این موضوع سبب شده است چین، آسیب‌پذیری نسبت به تأمین امنیت انرژی را یکی از شاخص‌های تهدید قدرت خود در سیستم توزیع قدرت بین‌المللی بداند؛ بدین معنا که همواره نگران ایجاد اختلال در عرضه انرژی وارداتی از سوی رقیبان با هدف تضعیف قدرت بین‌المللی خود است (Ajili and Others, 2017: 71).

چین به عنوان یکی از کشورهای پیشرو در رشد و توسعه اقتصادی برای پایداری جایگاه اقتصادی که نشان‌دهنده جایگاهش در نظام بین‌الملل بوده است و با توجه به تأکید بر رویکرد چندجانبه‌گرایانه در نظام بین‌الملل و تلاش ضمنی و بدون ایجاد حساسیت برای جایگزینی نظم موجود، امنیت انرژی و اختلال‌نداشتن در تأمین آن را از اصول اساسی سیاست خارجی و اصل خدشه‌ناپذیر در پیگیری منافع ملی خود قرار داده است. از این رو در این نوشتار، امنیت انرژی به عنوان یکی از حوزه‌های اصلی طرح ابتکار جاده ابریشم، به عنوان چارچوب مفهومی تبیین هدف‌های ابتکار جاده ابریشم در حوزه انرژی در غرب آسیا، موردنظر قرار گرفته است.

ابتکار جاده ابریشم و غرب آسیا

شی جین پینگ در سفر سپتامبر و اکتبر ۲۰۱۳ به آسیای مرکزی (قزاقستان) و جنوب شرقی آسیا (اندونزی) ابتکار مشترک کمربند اقتصادی جاده ابریشم^۱ و راه ابریشم دریایی قرن

بیست و یکم^۱ را مطرح کرد که به راهبرد «یک کمربند و یک راه»^۲ معروف شد. او این ابتکار را محور اصلی سیاست خارجی و داخلی خود معرفی کرد (Mousavi Shafaei, 2015: 205). بنابر اطلاعات رسمی، در ژانویه ۲۰۲۱ تعداد ۱۴۰ کشور، توافقنامه همکاری با طرح ابتکار جاده ابریشم را امضا کرده‌اند. براساس اعلام رسانه‌های رسمی چین،^۳ تاکنون ۷ کشور از امضای تفاهم‌نامه همکاری دوجانبه در چارچوب ابتکار جاده ابریشم خودداری کرده‌اند (Nedopil, 2021a: 23).

بنابر آمار ردیاب سرمایه‌گذاری جهانی چین،^۴ حجم کل سرمایه‌گذاری‌ها و قراردادهای چینی در ابتکار جاده ابریشم در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۰، ۷۵۵,۱۷ میلیارد دلار (تا ۲۰ نوامبر ۲۰۲۰) بوده است. به این ترتیب: ۲۹۷ میلیارد در بخش انرژی، ۱۸۵,۳۴ میلیارد در حمل و نقل، ۷۳,۲۲ میلیارد در املاک و مستغلات، ۷۵,۴۴ میلیارد در فلزات، ۲۲,۵۸ میلیارد در آب و برق و ۱۵,۶۷ میلیارد در مواد شیمیایی (Taliga, 2021: 8). با توجه به ادامه همه‌گیری کرونا تأمین مالی و سرمایه‌گذاری در ابتکار جاده ابریشم در شش ماه اول سال ۲۰۲۱ حدود ۱۹,۳ میلیارد دلار بود که نسبت به نیمه دوم سال ۲۰۲۰ کاهش ۳۲ درصدی و نسبت به نیمه اول سال ۲۰۲۰ کاهش ۲۹ درصدی داشته است. همچنین ۴۴ میلیارد دلار در مقایسه با اوج تأمین مالی ابتکار جاده ابریشم در نیمه دوم سال ۲۰۱۹، کاهش سرمایه‌گذاری ثبت شده است (Nedopil, 2021b: 5).

کشورهای غرب آسیا از بزرگ‌ترین تأمین‌کنندگان انرژی چین هستند و در دو دهه گذشته از تجارت و سرمایه‌گذاری چین سود برده‌اند. این کشورها به شکل مستقیم در امتداد مسیرهای ابتکار جاده ابریشم قرار ندارند، اما سهم اقتصادی و ژئوپلیتیکی زیادی در راهروی برنامه‌ریزی شده دارند (Liangxiang and Janardhan, 2018: 1). براساس بررسی‌های انجام‌شده، هدف‌های چین از پیگیری ابتکار جاده ابریشم در غرب آسیا عبارت‌اند از: الف) افزایش نفوذ سیاسی در منطقه با ابزارهای دیپلماتیک و نظامی برای اثبات جایگاه قدرت بزرگ خود در جهان؛ ب) ترویج ایده حاکمیت و یکپارچگی سرزمینی و حمایت از مداخله‌نکردن در سیاست داخلی کشورهای غرب آسیا برای مطرح کردن دخالت آمریکا در سیاست منطقه؛ ج) به‌ویژه منافع تجاری و منافع انرژی قابل توجه در منطقه (Ahmad Khan, 2021: 2).

1. The 21st Century Maritime Silk Road
 2. Belt and road Initiative (BRI)
 3. Yidaiyilu.gov.cn
 4. China Global Investment Tracker

راهبرد انرژی چین

نیاز صنایع چین به واردات نفت همچنان سیر صعودی دارد، به گونه‌ای که براساس آمار، واردات نفت خام چین در ژوئن سال گذشته به ۱۳ میلیون بشکه در روز افزایش یافت. در نیمه نخست سال ۲۰۲۰، متوسط واردات نفت چین به ۱۰,۹ میلیون بشکه در روز رسید که حدود ۱۰ درصد (یک میلیون بشکه در روز) بیشتر از متوسط زمان مشابه در سال گذشته بود. با تغییر تدریجی در نظام حمل و نقل چین و تحولات آن در بخش جاده‌ای و هوایی و نیز گسترش حمل و نقل ریلی، میزان رشد تقاضای نفت چین تا سال ۲۰۴۰ به ۳ تا ۴ میلیون بشکه در روز خواهد رسید (Jafari, 2020, 4-8). بنابر آمار، واردات نفت خام چین در سال ۲۰۲۰، ۷,۳ درصد افزایش دارد که به تقریب ۸۰ درصد از عرضه نفت این کشور بود (Calabrese: 2021: 44).

با توجه به جایگاه امنیت انرژی در راهبرد کلان سیاست خارجی چین، وجود خطرهایی چون بی‌ثباتی در کشورهای تولیدکننده، درگیری‌های نظامی در مسیرهای تأمین، تهدیدهای قطع برق و به‌تازگی تحریم‌های مالی و کنترل صادرات توسط ایالات متحد، تداوم تأمین انرژی این کشور را در معرض خطر قرار داده است. در نتیجه، تصمیم‌گیرندگان چین برای رویارویی با تهدیدهای متوجه امنیت انرژی خود از راه‌هایی مانند کاهش ناامنی در سراسر زنجیره تأمین با سرمایه‌گذاری شرکت‌های بزرگ نفت و گاز چین در صنایع بالادستی در سراسر جهان، دریافت منابع طبیعی کشورها به‌عنوان بازپرداخت وام‌های داده‌شده، ایجاد ناوگان تجاری برای حمل و نقل کالاها با اولویت دادن به تنوع منابع تأمین جهانی، سرمایه‌گذاری در خطوط لوله برای جبران بی‌اعتمادی به واردات دریایی، افزایش ذخایر راهبردی نفت خام و تدوین برنامه بلندپروازانه برای برق‌رسانی به ناوگان وسایل نقلیه خود به‌عنوان بخشی از برنامه امنیت انرژی بهره گرفته‌اند (Meidan, 2021: 13).

تاکنون چین برای اطمینان از امنیت انرژی روش‌های متفاوتی مانند سرمایه‌گذاری‌های بزرگ در اکتشاف منابع جدید، تقویت زیرساخت‌های انرژی برای بهبود بهره‌وری از انرژی و همچنین ساخت سیستم‌های بزرگ ذخیره راهبردی نفت را در پیش گرفته است، اما با همه این اقدام‌ها، هنوز نمی‌تواند وابستگی خود به واردات انرژی را رفع کند (Zavareh and Fallahi, Barzoki, 2018: 718). علاوه بر این، چین سیاست «مالکیت سهام»^۱ را برای به‌دست آوردن کنترل مدیریت منابع نفتی در پیش گرفته است و از این راهبرد به‌عنوان سپری در برابر نوسان‌های قیمت نفت در بازار استفاده می‌کند (Hussain and Others, 2021: 34).

در حقیقت راهبرد نفتی چین براساس منافع اقتصادی مبتنی بر اصل اعتماد متقابل و برابری است. راهبرد توسعه نفت چین بیشتر در راستای نفوذ اقتصادی است، نه صفا‌آرایی

سیاسی یا تهدید نظامی. با این حال، استدلال «تهدید نفتی چین»^۱ می‌تواند تلاش پکن برای بهبود همکاری‌های نفتی در سازمان همکاری شانگهای^۲ و همچنین در صورت غفلت، ایجاد اعتماد دوجانبه یا چندجانبه با دیگر قدرت‌های خارجی را نیز متوقف کند (Xuetao, 2006: 136-137).

چین به‌طور سنتی، وابستگی به واردات انرژی را آسیب‌پذیری می‌داند. بنابراین «استقلال انرژی»^۳ و خودکفایی را همواره مورد نظر قرار داده است (Umbach 2019: 2). شی جین پینگ از یک «انقلاب انرژی»^۴ برای کاهش سرعت توسعه در استفاده از انرژی به‌عنوان بخشی از راهبرد توسعه «روال جدید»^۵ چین حمایت می‌کند (Hussain and Others, 2021: 37). بر این اساس چین، راهبرد خودکفایی انرژی با تأکید بر منابع انرژی تجدیدپذیر مانند انرژی خورشیدی، بادی، بیوماس، هیدروالکتریک را به‌تازگی برای تأمین امنیت انرژی در دستور کار قرار داده است. این راهبرد نقش مهمی در کاهش سهم واردات دیگر منابع انرژی دارد. در واقع منابع انرژی تجدیدپذیر نوعی وسیله دفاعی در مقابل وابستگی به واردات هستند (Taheri and Seifi, 2015: 142).

ابتکار جاده ابریشم نیز به‌طور فزاینده، فرصت‌های جدید سرمایه‌گذاری چین را در فناوری‌های تجدیدپذیر ارائه کرده است و در جامعه بین‌المللی به‌عنوان معیار تعهد چین برای دور شدن از سوخت‌های فسیلی مطرح خواهد شد (Chen, 2021: 15). بنابر آمار موجود، برای اولین بار در سال ۲۰۲۰، بیشتر سرمایه‌گذاری‌های انرژی چین صرف انرژی برق (۳۵ درصد) و پس از آن زغال سنگ (۲۷ درصد) و خورشیدی (۲۳ درصد) شد. سرمایه‌گذاری در انرژی‌های تجدیدپذیر، بیشتر سرمایه‌گذاری‌های انرژی در ابتکار جاده ابریشم در سال ۲۰۲۰ را تشکیل می‌دهد (Nedopil, 2021b: 8). توانایی چین برای دستیابی به امنیت انرژی در شرایط جدید و با توجه به انقلاب تجدیدپذیر^۶ و راهبرد ابتکار جاده ابریشم، به تغییر پویایی امنیت انرژی چین کمک خواهد کرد، اما با توجه به نقش حیاتی سوخت‌های فسیلی، چین نمی‌تواند خودکفایی کامل انرژی را تأمین کند. از این‌رو، چین برای تضمین امنیت انرژی خود، بهره‌برداری از یک

1. China's Oil Threat

تهدید نفتی چین اصطلاحی است که تحلیلگران غربی برای برجسته کردن تلاش چین جهت دستیابی به منابع انرژی جهانی و به دنبال آن تسلط چین بر بازارهای انرژی و تهدید منافع تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان انرژی مطرح می‌کنند.

2. Shanghai Cooperation Organization (SCO)

3. Energy self-sufficiency

4. Energy revolution

5. New normal

6. Renewables revolution

سبد انرژی متعادل از انرژی‌های تجدیدپذیر، نفت، گاز، برق، هسته‌ای و زغال‌سنگ را مورد نظر قرار داده است (Ögütçü, 2019: 8).

ابتکار جاده ابریشم و امنیت انرژی چین

غرب آسیا جایگاه ویژه‌ای در سیاست‌های انرژی پکن دارد. فاصله نزدیک غرب آسیا به‌ویژه خلیج فارس در کنار ذخایر بزرگ و تمام‌نشدنی نفت و گاز در این منطقه سبب شده است تا کشورهای این منطقه جایگاه خاصی را در تدوین راهبردهای انرژی چین داشته باشند (Information Newspaper, 1400). منطقه غرب آسیا با احتساب حدود ۸۰۰ میلیارد بشکه ذخایر نفت خام، به بازیگر برجسته بازار جهانی انرژی تبدیل شده است. منابع نفتی غرب آسیا بیش از ۶۰ درصد اقتصاد جهان را تشکیل می‌دهد و تخمین زده می‌شود که حدود ۴۷ درصد از واردات نفت چین را در اختیار داشته باشد که تا سال ۲۰۳۵ با رشد ۷۲ درصدی پیش‌بینی شده است (Hussain and Others, 2021: 33).

غرب آسیا با توجه به حجم منابع زیرزمینی بزرگ، همواره در راهبرد کلان انرژی، مدنظر دولت مردان پکن قرار داشته است. این کشور می‌خواهد با به‌کارگرفتن «دیپلماسی نفتی» در خلیج فارس و دستیابی به منابع نفتی این منطقه، «امنیت انرژی» را تأمین کند. بدین منظور چینی‌ها اقدام‌های گسترده‌ای در منطقه انجام داده‌اند. از نظر اقتصادی این اقدام‌ها را می‌توان در قالب راهبرد «دو واردات و یک صادرات»^۱ تحلیل کرد. در این راهبرد، «دو واردات» به واردات انرژی (نفت و گاز) و سرمایه از منطقه برای برآوردن نیازهای این کشور اشاره می‌کند و «یک صادرات» نیز بر سرمایه‌گذاری چین در اکتشاف و گسترش طرح‌های نفتی و گازی در منطقه دلالت دارد (Mottaqhi, 2013: 134).

همکاری اقتصادی و گسترش تعامل چین با کشورهای غرب آسیا در دو سند اساسی دولت چین، «سند سیاست عربی»^۲ در سال ۲۰۱۶ و «چشم‌انداز و اقدام‌ها در ایجاد مشترک کمربند اقتصادی جاده ابریشم و جاده ابریشم دریایی قرن بیست‌ویکم»^۳ منعکس شده است. چارچوب همکاری مشخص شده در این اسناد بر انرژی، ساخت زیرساخت‌ها، تجارت و سرمایه‌گذاری در غرب آسیا تمرکز دارد (Fulton and Others, 2019). دولت چین در چارچوب پیشبرد ابتکار جاده ابریشم، از این امکان بهره‌مند می‌شود که در کشورهای نفت‌خیز در ازای اجرای طرح‌های زیرساختی، دسترسی پایدار به نفت کشور هدف

1. Two Import and One Export

2. Arab Policy Paper

3. Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road

را تضمین کند. به این نوع نفت در اصطلاح، دارایی مربوط با سرمایه‌گذاری گفته می‌شود (Mirtorabi and Toriki, 2019: 225).

در پی اجرای طرح ابتکار جاده ابریشم در سال ۲۰۱۳، رابطه اقتصادی چین با غرب آسیا وارد مرحله جدی‌تر شد. در سومین نشست عمومی در هجدهمین کمیته مرکزی حزب کمونیست چین، پکن غرب آسیا را منطقه «همسایه» معرفی کرد که نشان می‌دهد در حال حاضر، غرب آسیا از اولویت بالایی در حیطه ژئواستراتژیک چین برخوردار است (Vermouth, 2019: 8). چین می‌خواهد در همکاری خود با کشورهای غرب آسیا بر این سه حوزه تمرکز کند: نخستین و مهم‌ترین حوزه، بخش انرژی. دوم، تسهیل سرمایه‌گذاری در زیرساخت و تجارت و سوم، پیشرفت در زمینه انرژی هسته‌ای، ماهواره فضایی و انرژی نو (Al-fazari and Teng, 2019: 150).

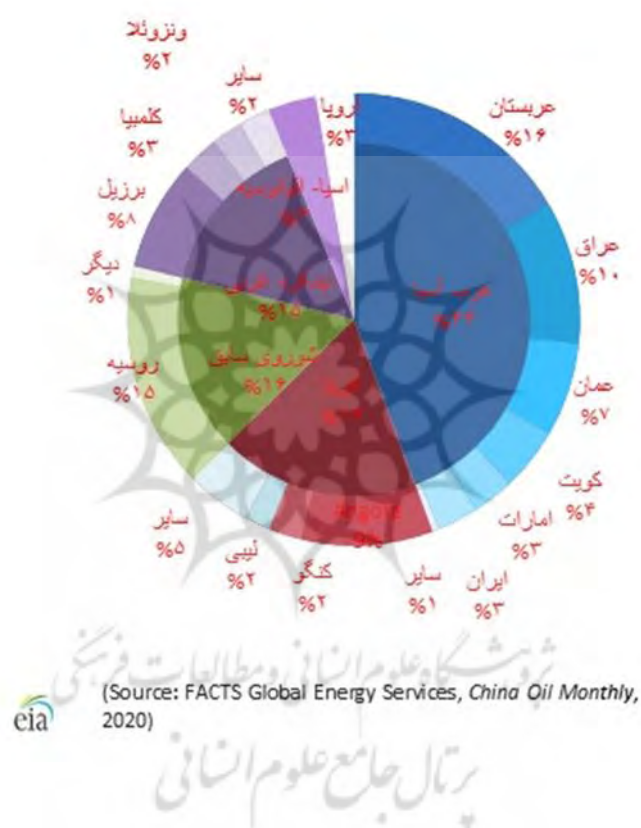
در مورد جایگاه غرب آسیا در تأمین امنیت انرژی چین در چارچوب ابتکار جاده ابریشم در ادامه، مهم‌ترین سرمایه‌گذاری‌های چین در زمینه انرژی غرب آسیا و قراردادهای دوطرفه در قالب ابتکار جاده ابریشم را برای بررسی و ارزیابی فرضیه نوشتار، تشریح می‌کنیم:

سرمایه‌گذاری‌های ابتکار جاده ابریشم در شش ماه اول سال ۲۰۲۱ وارد همه بخش‌های مربوطه شد. تمرکز تأمین مالی و سرمایه‌گذاری ابتکار جاده ابریشم به‌ویژه در زیرساخت‌های انرژی و حمل‌ونقل ادامه یافت. با این حال در این دو بخش، از حدود ۷۲ درصد در نیمه اول سال ۲۰۲۰ به ۶۵ درصد در نیمه اول سال ۲۰۲۱ کاهش یافت. در سال ۲۰۲۱، بیشتر سرمایه‌گذاری‌های انرژی صرف گاز شد (۳۷ درصد) و پس از آن نفت (۳۰ درصد) و برق آبی (۲۸ درصد). بر این اساس، در زمینه زغال سنگ در اول نیمه سال ۲۰۲۱ سرمایه‌گذاری نشد (Nedopil Wang, 2021: 8-9).

کشورهای حوزه غرب آسیا منابع طبیعی مشترک (نفت و گاز طبیعی) دارند. با توجه به اینکه هیچ کشوری نمی‌تواند به تنهایی تقاضای چین برای نفت و گاز را پاسخ دهد. در نتیجه، پکن در قالب ابتکار جاده ابریشم، چندین قرارداد سرمایه‌گذاری دوجانبه را با کشورهای غرب آسیا امضا کرده است (Al-fazari and Teng, 2019: 152). همچنین در بند ۱۰ اعلامیه اقدام در همکاری چین و کشورهای عربی با ابتکار یک کمربند و یک راه،^۱ برای تقویت همکاری انرژی، استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای، طراحی و ساخت نیروگاه‌های هسته‌ای، ایمنی هسته‌ای، آموزش فناوری‌های انرژی هسته‌ای، انرژی خورشیدی، انرژی بادی و برق آبی و گسترش همکاری در زمینه انرژی‌های جدید و انرژی پاک تأکید شده است. در مورد جایگاه کشورهای غرب آسیا در تأمین امنیت انرژی چین در پرتو ابتکار جاده ابریشم، نمودار ۱

به روشنی گویای میزان واردات نفت خام چین از غرب آسیا در مقایسه با دیگر مناطق نفت خیز دنیا است. بنابراین تأکید بر نقش و اهمیت کشورهای غرب آسیا در سیاست‌گذاری انرژی چین و هدف‌های کلان توسعه اقتصادی و فراهم کردن بستر هژمونی منطقه‌ای این کشور است.

نمودار ۱. واردات نفت خام چین با تأکید بر کشورهای غرب آسیا

کشورهای مهم غرب آسیا برای راهبرد ابتکار جاده ابریشم، بحرین، مصر، ایران، عراق، اسرائیل، اردن، کویت، لبنان، عمان، قطر، عربستان سعودی، فلسطین، سوریه، امارات متحد عربی و یمن هستند (Al-Fazari and Teng, 2019: 151-150). در ادامه با توجه به میزان اهمیت و جایگاه کشورهای غرب آسیا در زمینه تأمین نیازمندی‌های انرژی در قالب ابتکار جاده ابریشم، به همکاری‌های انرژی بین چین و کشورهای عربستان، ایران، امارات و بحرین می‌پردازیم.

عربستان سعودی

در سفر ژانویه ۲۰۱۶ شی جین پینگ به عربستان، همکاری جامع راهبردی^۱ بین دو کشور برقرار شد. هر دو طرف در مورد لزوم تقویت همکاری در بخش انرژی توافق و بر اهمیت بازار نفت در اقتصاد جهانی تأکید کردند. آن‌ها متعهد شدند که سرمایه‌گذاری متقابل در برنامه‌های هوافضا، پرتاب ماهواره و استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای و انرژی‌های تجدیدپذیر را تقویت کنند. همچنین در سفر مارس ۲۰۱۷ ملک سلمان به چین، شی حمایت قاطع چین از عربستان در دستیابی به چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان را اعلام کرد. همچنین تأکید کرد چین به بازار قابل اعتماد نفت عربستان و الگوی یکپارچه همکاری انرژی بسیار نیاز دارد. در این نشست، ۲۱ تفاهم‌نامه همکاری امضا شد. این تفاهم‌نامه‌ها نه تنها شامل طرح‌های انرژی متعارف می‌شود، بلکه برای انرژی‌های تجدیدپذیر مانند انرژی خورشیدی و انرژی باد نیز توافق شد (Juan and Others, 2018: 369-370).

سینوپک^۲ بزرگ‌ترین شریک تجاری نفت خام و خشکی آرامکو^۳ عربستان در حوزه پیمانکاری حفاری است. این دو شرکت پیشینه‌ای طولانی همکاری در پالایش، تجارت نفت و خدمات مهندسی دارند. سرمایه‌گذاری مشترک آن‌ها در پالایش و یکپارچه‌سازی شیمیایی در فوجیان چین،^۴ تولد پالایشگاه یانبو آرامکو سینوپک^۵ را تسریع کرده است. سینوپک بزرگ‌ترین طرح سرمایه‌گذاری چین در عربستان سعودی و اولین طرح پالایش خارج از کشور بوده است که در سال ۲۰۱۶ شی و ملک سلمان راه‌اندازی کردند. دو رهبر در مورد بهبود رقابت‌پذیری آرامکو عربستان در تأمین نفت خام برای سینوپک و همکاری فعالانه در زمینه‌های نفت و گاز، خدمات، پالایش، مواد شیمیایی، عرضه نفت خام، فروش محصولات پالایش شده، خدمات نفتی و پتروشیمی و همچنین پژوهش و توسعه فناوری‌های تجدیدپذیر توافق کردند (Juan and Others, 2018: 372-373).

با همکاری و سرمایه‌گذاری مشترک بین شرکت سینوپک و شرکت آرامکو از سال ۲۰۰۴، اکتشاف میدان مشترک گاز طبیعی حوضه ربع‌الخالی^۶ عملیاتی شد. توسعه میدان نفتی غوارو^۷ و طرح پالایشگاه مشترک شرکت آرامکو و سینوپک در دریای سرخ در سال ۲۰۱۲ از سرمایه‌گذاری‌های چین در عربستان سعودی هستند. این طرح اهمیت ویژه‌ای برای چین با توجه به ناپایداری منطقه‌ای در غرب آسیا برای صادرات نفت از سواحل غربی عربستان بدون

1. Comprehensive strategic partnership
2. SinoPec
3. Aramco
4. China's Fujian
5. Yanbu Aramco Sinopec
6. Rub Alkhali
7. Ghawar Oil

عبور از تنگه هرمز مورد مناقشه دارد، بنابراین از تنش‌های محلی بین عربستان سعودی و ایران جلوگیری می‌کند (Garlick and Havlova, 2020: 92-93). چین برای جلب اعتماد مقام‌های سعودی برای تداوم قراردادهای نفتی با پکن، همکاری‌های انرژی در زمینه کمک به برنامه هسته‌ای عربستان را در دستور کار قرار داده است. براساس توافق، چین باید به عربستان برای ساخت راکتورهای هسته‌ای در دو مرحله تا سال ۲۰۲۲ و سرانجام تا ۲۰۳۲ کمک کند. این توافق به‌طور رسمی، صلح‌آمیز با هدف ارائه منبع جایگزین انرژی است، اما هدف‌های سیاسی مقابله با برنامه هسته‌ای ایران را نیز در نظر دارند (Garlick and Havlova, 2020: 93).

جمهوری اسلامی ایران

منابع طبیعی نفتی نقش مهمی در روابط چین و ایران دارند. ایران دومین ذخایر بزرگ جهان پس از عربستان سعودی و سومین منبع مهم نفت برای چین، پس از روسیه و عربستان است. چین از تحریم‌های به‌کارگرفته‌شده علیه ایران، پیش از نتیجه‌گیری در مورد «توافق هسته‌ای» سود می‌برد، زیرا بسیاری از شرکت‌های غربی از ایران خارج شدند. شرکت‌هایی که پیشتر بخش نفت ایران را گسترش داده بودند. چین از فرصت پیش‌آمده برای مشارکت در گسترش بخش نفت ایران و اجرای چندین طرح مشترک با شرکت نفت ایران برای گسترش میدان‌های نفتی در حوزه دریای خزر و غرب آسیا استقبال کرد. البته لغو تحریم‌های مربوط به هسته‌ای ایران، بسیاری از موانع گسترش و تعمیق روابط چین و ایران را برمی‌دارد و زمینه لازم برای یکپارچه‌کردن غرب آسیا به ابتکار جاده ابریشم فراهم می‌شود (Garlick and Havlova, 2020: 96).

روابط چین و ایران از سه دهه پیش بسیار راهبردی و عمیق‌تر شده است. دو کشور متحد بر برخی چالش‌های سیاسی مانند ایدئولوژی رژیم، علایق و اولویت‌های مختلف غلبه کرده‌اند. چین و ایران روابط دوجانبه‌ای دارند که ایران با برآورد برد-برد^۱ از آن، منابع نفت و گاز خود را در اختیار چین قرار می‌دهد. پکن نیز به نوسازی ارتش ایران و جلوگیری از قطعنامه‌های تحریم شورای امنیت سازمان ملل متحد کمک می‌کند (Koc, 2015: 351). به‌طور کلی برای چین، ایران منبع مهم انرژی، به‌ویژه گاز طبیعی زمینی است. تهران و پکن برای سرمایه‌گذاری چین به ارزش ۲۸۰ میلیارد دلار در بخش‌های خاک، گاز و پتروشیمی ایران قرارداد امضا کردند؛ همچنین ۱۲۰ میلیارد دلار مازاد برای «ارتقای زیرساخت‌های حمل‌ونقلی و تولیدی ایران» در نظر گرفته شده است (Garlick and Havlova, 2020: 94).

ایران در سال ۲۰۱۷ نفت خام و میعانات گازی را به کشورهای مختلف در اروپا و آسیا عرضه کرد، اما این کشور در سال ۲۰۲۰ در حدود همه صادرات نفت خام و میعانات

1. win - win

گازی خود را به چین و سوریه فرستاد. تحلیلگران معتقدند که محموله‌های نفت ایران به چندین کشور از کشتی به کشتی منتقل می‌شود. بسیاری از نفتی که از ایران به چین حمل می‌شود، برای شناسایی نشدن در گمرک‌ها و پیروی از تحریم‌ها، از راه کشورهایمانند مالزی، سنگاپور، امارات متحد عربی، عراق و عمان به مقصد صادر می‌شود (U.S. Energy Information Administration, 2021). در حالی که چین امیدوار بود به میزان درخور توجهی تجارت با ایران به‌ویژه با واردات نفت افزایش یابد، خروج آمریکا از برنامه جامع اقدام (برجام)^۱ و کاربست دوباره تحریم‌ها مانع این طرح شده است. با توجه به اینکه ایالات متحد نسبت به ایران شریک تجاری بسیار مهم‌تری است، چین تاکنون به‌دنبال پیروی از آمریکا بوده و تحریم‌ها سبب کاهش واردات نفت از ایران شده است. همچنین شرکت‌های چینی نیز بسیاری از فعالیت‌های تجاری خود را با ایران به حالت تعلیق درآورده‌اند. به‌دلیل این تحولات، اهمیت عربستان سعودی برای نیازهای انرژی چین همچنان ادامه دارد (Watanabe, 2019: 3). چین در حالی که می‌کوشد روابط خود با آمریکا، به‌عنوان مهم‌ترین روابط دوجانبه را حفظ کند، سیاست «بستن یک چشم خود بر ایران» را در پیش گرفته است (Abbasi and Zare, 2021: 124).

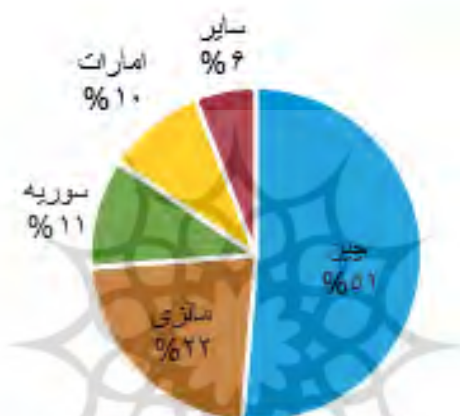
با همه این‌ها و موانع موجود در مسیر ارتقای همکاری چین با ایران، پکن در راستای ترویج راهبرد متنوع‌سازی انرژی و تضمین امنیت انرژی، در مارس ۲۰۲۱ با ایران قرارداد جامع ۲۵ ساله «مشارکت جامع راهبردی»^۲ در چارچوب ابتکار جاده ابریشم امضا کردند. عنوان‌های اصلی برنامه‌های این قرارداد در حوزه انرژی عبارت‌اند از: همکاری‌های منطقه‌ای در مورد انتقال انرژی نفت و گاز از غرب به شرق ایران، تهیه گاز با استفاده از راهروی اقتصادی چین و پاکستان برای این مناطق، برنامه‌ریزی مشترک برای گسترش منابع و انتقال انرژی از عراق، همکاری چین در تولید و انتقال انرژی برق بین ایران و کشورهای همسایه، سرمایه‌گذاری و همکاری مشترک برای صادرات برق در چارچوب ابتکار جاده ابریشم به پاکستان و افغانستان و تبادل برق با تشکیل راهروی شرق به غرب ایران و خطوط انتقال برق در این مناطق و همکاری مشترک در تهیه و مبادله برق کشورهای مسیر جاده ابریشم در چارچوب طرح ابتکار جاده ابریشم (Yazdani and Abdi, 2021: 109).

با توجه به جایگاه ایران در امنیت انرژی چین در قالب ابتکار جاده ابریشم، اوسیویچ^۳ از پژوهشگران منطقه غرب آسیا می‌گوید: «موفقیت نهایی ابتکار جاده ابریشم به مشارکت و حمایت ایران وابسته است، به‌ویژه در مواردی که مسائل ژئوپلیتیکی و لجستیکی مورد توجه

1. Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)
2. Comprehensive Strategic Partnership
3. Osiewicz

است» (Garlick and Havlova 95: 2020). با وجود تحریم‌های آمریکا و کاهش سطح صادرات نفت خام و میعانات گازی ایران در حال حاضر، نمودار ۲ به روشنی نشان‌دهنده نقش و جایگاه چین در عرصه انرژی ایران است و در صورت عملی شدن توافق برجام در مذاکرات آینده و از میان رفتن سیاست محتاطانه چین، ایران با توجه به جایگاه ژئوپلیتیک خود در راهبرد انرژی چین در پرتو ابتکار جاده ابریشم، حجم گسترده‌ای از سرمایه‌گذاری‌های این حوزه را جذب خواهد کرد.

نمودار ۲. صادرات نفت خام و میعانات گازی ایران در سال ۲۰۲۰

Source: Graph by U.S. EIA, based on data from Clipper Data, LLC

امارات متحده عربی

امارات متحده عربی از کشورهایی است که در کانون دیپلماسی انرژی چین قرار دارد. بنابر آمارهای اعلام شده، ذخایر اثبات شده نفت این کشور ۱۳ میلیارد تن است که این میزان در حدود ۹,۵ درصد از کل ذخایر اثبات شده جهان است. همچنین ذخایر گازی این کشور نیز ۶,۱ تریلیون متر مکعب برآورد شده است (Abbasi and Zare, 2021: 119). تجزیه و تحلیل سرمایه‌گذاری‌های انرژی چین در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۱ کشورهای پاکستان، روسیه و امارات بیشترین سرمایه‌گذاری در حوزه انرژی را دریافت کرده‌اند. سرمایه‌گذاری‌های دریافتی این کشور بیشتر در زمینه سوخت‌های فسیلی بوده است (Nedopil Wang, 2021: 10). پکن همچنین با حمایت از تجارت با بزرگ‌ترین شرکت حمل و نقل خود در حال ساخت پایانه‌های جدید در ابوظبی است. این کشور علاوه بر مشارکت در زمینه اکتشاف نفت و زیرساخت‌های گسترش این صنعت، برنامه‌هایی برای سرمایه‌گذاری واقعی در بخش‌های املاک، بیمارستان‌ها و داروسازی در امارات دارد (Al-Fazari and Teng, 2019: 151-150).

یکی از حوزه‌های مهم فعالیت چین در دهه‌های اخیر، سرمایه‌گذاری و ارائه فناوری‌های نوین به کشورهای جهان سوم است. در این زمینه با توجه به بسترهای موجود در کشورهای غرب آسیا در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی، چین نیز فرصت را مغتنم شمرده و برای اطمینان از تداوم قراردادهای نفتی و تأمین انرژی مورد نیاز از کشورهای غرب آسیا، جلب اعتماد سران این کشورها برای تداوم ارتباط با چین در حوزه انرژی را در دستور کار قرار داده است. در این زمینه در سال ۲۰۱۸، امارات متحد عربی و چین برای همکاری در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر موافقت کردند. طرح دبی، در نوع خود بزرگ‌ترین طرح در جهان است. بانک صنعتی و تجاری چین^۱ یک وام ۱,۵ میلیارد دلاری برای این طرح در نظر گرفته است. همچنین بانک چین^۲ و بانک کشاورزی چین^۳، در حدود ۸۰ درصد از بدهی اصلی طرح را تأمین می‌کنند. علاوه بر این، شرکت‌های چینی نیز در حال ساخت اولین دستگاه پاک‌سازی منطقه غرب آسیا هستند. در طرح برق با سوخت زغال سنگ در دبی، کنسرسیومی از ای‌سی دبی‌وی‌ای پاور^۴ و هاربین الکترونیک چین^۵ در حال گسترش ۲۴۰۰ مگاوات زغال‌سنگ پاک هستند (Miller 2019: 12).

عمان

چین و عمان در ۱۵ مه ۲۰۱۸ با هدف ترویج ساخت کمربند اقتصادی^۶ و جاده ابریشم دریایی قرن بیست و یکم^۷ یادداشت تفاهمی در مورد ابتکار جاده ابریشم امضا کردند. این دو کشور اولویت‌های ملی مشخصی برای تقویت همکاری در چارچوب ابتکار جاده ابریشم دارند. دلیل عمان برای همکاری با چین، مربوط می‌شود به پیشینه اثبات‌شده چین در گسترش زیرساخت‌ها که تجلی آن، سرمایه‌گذاری آن کشور در پارک تجاری صنعتی عمان در منطقه دقم^۸ است. در مقابل، چین هدف‌های دوگانه‌ای دارد: ایجاد قطب‌های کارآمد برای دستیابی به بازارهای بین‌المللی و دستیابی به امنیت انرژی (Al-Fazari and Teng, 2019:151).

عمان موقعیت راهبردی مناسبی دارد که می‌تواند به یک مرکز منطقه‌ای بین آسیا و کشورهای شورای همکاری غرب آسیا تبدیل شود. عمان با همکاری چین می‌تواند به قطب پالایشگاه نفت غرب آسیا تبدیل شود. همچنین می‌تواند به تأمین نیازهای امنیت انرژی چین کمک کند. چین می‌خواهد تا سال ۲۰۳۵ واردات کنونی خود را از غرب آسیا به بیش از ۶

1. Industrial and Commercial Bank
2. Bank of China
3. Agricultural Bank of China
4. ACWA Power
5. China's Harbin Electric
6. SREB
7. MSR
8. Duqm Industrial Park

میلیون بشکه در روز (دو برابر) افزایش دهد. عمان میزبان سرمایه‌گذاری‌های زیادی از چین است. چین بزرگ‌ترین واردکننده نفت عمان است. عمان و بیشتر دیگر کشورهای غرب آسیا عضو بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیا^۱ هستند. این بانک از طرح‌های ابتکار جاده ابریشم پشتیبانی می‌کند که مهم‌ترین طرح زیر نظر این ابتکار در عمان، طرح صنعتی چین و عمان در منطقه دقم است (Al-Fazari and Teng, 2019: 151).

آینده سیاست امنیت انرژی چین در غرب آسیا

بی‌ثباتی سیاسی، درگیری‌های مسلح، مهاجرت اجباری و تعداد زیادی از پناهندگان، تهدیدهای امنیتی، سازمان‌ها و شبکه‌های تروریستی، نبود مشروعیت و حکمرانی خوب ایدئولوژی‌های تندرو، چالش‌هایی هستند که چین در قالب ابتکار جاده ابریشم در غرب آسیا با آن‌ها روبه‌رو است (Kucukcan, 2017: 89). درگیری‌ها و نابسامانی‌های سیاسی در منطقه غرب آسیا سبب ایجاد ترس و وحشت و اختلال در کانال‌های تأمین انرژی چین می‌شود. بنابراین پکن باید برای تأمین امنیت انرژی و برقراری صلح و آرامش در این منطقه تلاش کند (Hussain and Others, 2021: 34). با در نظر گرفتن عواملی مانند بی‌ثباتی غرب آسیا و حضور آمریکایی‌ها، عبور حدود ۸۰ درصد از واردات نفت چین از راه تنگه مالاکا و مشکلات امنیتی آن، تحریم‌های آمریکا بر روابط تجاری چین و ضرورت تنوع‌بخشیدن به تأمین‌کنندگان انرژی و تدوین راهبرد انرژی با توجه به اهمیت امنیت انرژی در جایگاه جهانی چین، جهت‌گیری آن کشور به منابع انرژی آسیای مرکزی متمایل شده است (Kaveh and Others, 2021b: 133).

یکی از هدف‌های اصلی ابتکار جاده ابریشم، افزایش نفوذ سیاسی و اقتصادی چین در مناطق مورد نظر به وسیله ابزارها و عوامل دیپلماسی اقتصادی است. بنابراین در کشورهای غرب آسیا، تلاش برای ایجاد فرایند منطقه‌ای به رهبری چین، با دیپلماسی اقتصادی با تمرکز بر انرژی، تجارت و معاملات سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت‌ها در این زمینه‌ها انجام می‌شود (Garlick and Havlova, 88-87: 2020). از سوی دیگر، تسلط راهبردی آمریکا، سیاست انرژی چین را در غرب آسیا آسیب‌پذیر می‌کند. بنابراین چین همواره خواستار نظم جهانی چندقطبی در روابط بین‌الملل به‌ویژه در بازار انرژی است. البته پکن نیز در راهبردهای خود در غرب آسیا تناقض‌هایی دارد و باید هم‌زمان روابط خود را با ایران و از سوی دیگر با ایالات متحد و عربستان سعودی حفظ کند (Koç, 2015: 352). پکن با ترویج منافع خود در منطقه و تلاش برای تأثیرگذاری بیشتر بر ایران و عربستان

سعودی و ایجاد منافع اقتصادی در غرب آسیا، پیوسته هژمونی منطقه‌ای آمریکا را کاهش می‌دهد (Garlick and Havlova, 99: 2020).

چین در حال ایجاد نظام جهانی مینیاتوری است که با سیستم جهانی به رهبری ایالات متحد، با ابتکار جاده ابریشم هم‌پوشانی دارد. اگرچه چین هنوز به یک قدرت اصلی تبدیل نشده است، به نظر می‌رسد ابتکار جاده ابریشم آن ویژگی‌های یک سیستم جهانی جدید در حال شکل‌گیری را دارد که در آن چین از ویژگی‌های هژمونیک مانند قدرت اقتصادی و نظامی و نهادهای جایگزین توانا برخوردار است. این سیستم جهانی محدود به طرح جاده ابریشم، متشکل از کشورهای مشارکت‌کننده در این طرح است که حوزه‌ها و فرایندهای آن‌ها به گونه‌ای شکل می‌گیرد که چین را به‌عنوان هسته اصلی و برتر معرفی کند (Sarieddine, 2021: 177).

در مجموع افزایش نفوذ چین در منطقه غرب آسیا با بهره‌گیری از راهبردهایی مانند ابتکار راه ابریشم، با وجود سیاست اعلامی آن کشور، فقط اقتصادمحور نیست، بلکه پیگیری منافع سیاسی و امنیتی و فراهم‌کردن بسترهای لازم برای گسترش نفوذ و هژمونی در مناطق پیرامونی، هسته مرکزی این طرح است که البته چین با توجه به ملاحظه‌های گسترش مسالمت‌آمیز، این رویکرد را در عرصه بین‌المللی انکار می‌کند (Kaveh and Others, 2021a: 94).

نتیجه

تداوم رشد و توسعه اقتصادی در سیاست‌گذاری کلان چین بسیار اهمیت دارد. بنابراین اولویت اصلی را در پیگیری منافع ملی به خود اختصاص داده است. چین رشد و توسعه اقتصادی را به‌عنوان پیش‌نیاز تداوم موقعیت کنونی خود در نظام بین‌المللی می‌داند. بر همین اساس، امنیت انرژی به‌عنوان پیش‌نیاز اصلی تضمین‌کننده رشد و توسعه اقتصادی، راهبرد اصلی سیاست خارجی چین در پرتو ابتکار جاده ابریشم است. در حال حاضر، چین برای اطمینان از امنیت انرژی خود روش‌های متفاوتی مانند سرمایه‌گذاری‌های عظیم در اکتشاف و استخراج میدان‌های نفتی و گازی، تقویت زیرساخت‌های انرژی برای بهبود بهره‌وری از انرژی، مشارکت در طرح‌های نفت، گاز، برق، انرژی‌های تجدیدپذیر و هسته‌ای در غرب آسیا را در قالب ابتکار جاده ابریشم در پیش گرفته است. یکی از هدف‌های اصلی ابتکار جاده ابریشم، افزایش نفوذ سیاسی و اقتصادی چین در مناطق مورد نظر به‌وسیله ابزارها و عوامل دیپلماسی اقتصادی است. از این‌رو، سرمایه‌گذاری با تمرکز بر حوزه انرژی، ایجاد زیرساخت‌های اکتشاف و استخراج میعانات نفتی و گازی غرب آسیا مورد نظر پکن قرار دارد، اما عوامل مخاطره‌آمیزی مانند بی‌ثباتی غرب آسیا، حضور آمریکایی‌ها و جنگ تجاری اخیر با چین، ناامنی تنگه مالاکا و مشکلات امنیتی مترتب بر آن، ضرورت تنوع‌بخشیدن به تأمین‌کنندگان انرژی و تدوین راهبرد

انرژی با توجه به اهمیت امنیت انرژی در جایگاه جهانی چین را بیش از پیش نمایان کرده است.

با وجود اینکه پکن بخش بزرگ منابع انرژی خود را از غرب آسیا تأمین می‌کند و تداوم سرمایه‌گذاری برای تضمین امنیت انرژی چین از اولویت‌های اصلی سیاست خارجی این کشور در غرب آسیا است؛ چالش‌های موجود در زمینه اتکا به منابع انرژی غرب آسیا، تهدیدی برای امنیت انرژی چین محسوب می‌شود. بنابراین پکن در چارچوب ابتکار جاده ابریشم، سرمایه‌گذاری در منابع نفت و گاز کشورهای آسیای مرکزی را با امضای قراردادهای بلندمدت و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های انرژی، به‌عنوان راه‌کار اطمینان‌بخش و جایگزین انرژی غرب آسیا در پیش گرفته است تا با بهره‌برداری از نفوذ اقتصادی خود در منطقه، بسترهای لازم را برای ایجاد هژمونی منطقه‌ای و به‌چالش کشیدن یک‌جانبه‌گرایی آمریکا فراهم کند.

References

- Abbasi, Majid and Mohammad Zare (2021), "The Position of the Persian Gulf in China's Approach to Energy Security", **Studies of International Relations Journal**, Vol. 14, No. 53, pp. 101 – 127, (doi:20.1001.1.24234974.1399.13.4.7.3) [in Persian].
- Alfazari, Hamdan and Jimmy Teng (2019), "Adoption of One Belt and One Road Initiative by Oman Lessons from the East", **J. Global Business Advancement**, Vol. 12, No. 1, pp.145-166, (doi: 10.1504/JGBA.2019.099921).
- Ahmad Khan, Suhail (2021), "China's Increasing Influence in the Middle East", **E-International Relations**, Available at: <https://www.e-ir.info/2021/09/20/chinas-increasing-influence-in-the-middle-east/>, (Accessed on: 2021/11/23).
- Ajili, Hadi, Mehdi Salami Zavareh and Mehrdad Fallahi Barzaki (2017), "China Energy Security in the "One Belt-One Road" Project", **International Political Research Quarterly**, Vol. 9 No. 33, pp. 63-94, Available at: http://pir.iaush.ac.ir/article_602272.html [in Persian].
- Calabrese, John (2021), "Middle East-Asia Pacific Oil Relations: From the Pandemic to Peak Oil", **Middle East Institute**, Available at: <https://www.mei.edu/publications/middle-east-asia-pacific-oil-relations-pandemic-peak-oil>, (Accessed on: 2021/11/25).
- Chen, Dongmei (2021), "China's Belt and Road Initiative: Changing Investment Priorities in Pursuit of Energy Security and Carbon Neutrality", **Oxford Energy Forum**, February 2021: No. 126, Available at: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2021/02/OEF-126.pdf>, (Accessed on: 2021/4/12).
- Eslami, Masoud and Mohsen Gharibi (2018), "New Geo-economics of Energy and Consequences for the World Energy Security", **Foreign Policy Quarterly**, Vol.

- 32, No. 2, pp. 71-102, Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_33479.html, [in Persian].
- Fulton, Jonathan, Sun, Degang and Naser Al-tamimi (2019), "China's Great Game in the Middle East", **European Council on Foreign Relation**, Available at: https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/, (Accessed on: 2021/11/26).
- Garlick, Jeremy and Radka Havlova (2020), "China's "Belt and Road" Economic Diplomacy in the Persian Gulf: Strategic Hedging Amidst Saudi- Iranian Regional Rivalry", **Journal of Current Chinese Affairs**, Vol. 49, No. 1, pp. 82-105, (doi: 10.1177/1868102619898706).
- Hussain, Fakhar, Mian Saeed Ahmad, Shumaila Rafiq, Umm E-Rubab and Sarfraz Hussain (2021), "China's Hunt for Fuel Through BRI in the Middle East", **Humanities & Social Sciences Reviews**, Vol. 9, No. 4, pp. 33-40, (doi: 10.18510/hssr.2021.946).
- Jafari, Zahra (2020), "Energy Transformation Newsletter Emphasis on Global Demand Energy in 2021(5)", Available at: <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1645170>, (Accessed on: 2021/11/20), [in Persian].
- Juan, Chen, Shu Meng and Wen Shaobia (2018), "Aligning China's Belt and Road Initiative with Saudi Arabia's 2030 Vision". **China Quarterly of International Strategic Studies**, Vol. 4, No. 3, pp. 363-379, (doi:10.1142/S2377740018500203).
- Kaveh, Ali, Ghasem Torabi, and Alireza Rezaei (2021a), "China Silk Road Initiative and Hegemony in Central Asia", **Central Eurasia Studies**, Vol. 14, No.1, pp. 75-98, (doi: 10.22059/JCEP.2021.314577.449964), [in Persian].
- Kaveh, Ali, Ghasem Torabi and Alireza Rezaei (2021b), "Silk Road Initiative and China Energy Security in Central Asia", **Central Asia and Caucasus Quarterly**, Vol. 27, No. 114, pp. 131-158, (doi:10.22059/jcep.2021.314577.449964) [in Persian].
- Kucukcan, Talip (2017), "The Belt and Road Initiative and Middle Eastern Politics: Challenges Ahead", Vol. 19, No. 3, pp. 83-91, (doi:10.25253/99.2017193.06).
- Koç, Engin (2015), "China's Middle East Energy Policies", **International Journal of Social Sciences and Education Research**, Vol. 1, No. 1, pp. 346-354, (doi:10.24289/ijsser.106431).
- Liangxiang, Jin and Narayanappa Janardhan (2018), "Belt and Road Initiative: Opportunities and Obstacles for the Gulf", **Emirates Diplomatic Academy**, Available at: https://www.agda.ac.ae/docs/defaultsource/Publications/edainsight_beltandroad_en.pdf?sfvrsn=4, (Accessed on: 2021/11/30).
- Miller, Russell (2019), "BRI Connect: An Initiative in Numbers", **Refinitiv**, https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/reports/refinitiv-zawya-belt-and-road-initiative-report-2019.pdf, (Accessed on: 2021/11/25).

- Meidan, Michal (2021), "China's Emergence as a Powerful Player in the Old and New Geopolitics of Energy", **Oxford Energy Forum**, Available at: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2021/02/OEF-126.pdf>, (Accessed on: 2021/5/8).
- Mousavi Shafaei, Massoud (2015), "The Fifth Generation of Chinese Leaders and the Silk Road Economic Belt Initiative", **Quarterly Journal of International Relations Research**, Vol. 5, No. 17, pp. 201-222, Available at: http://www.iisajournals.ir/article_41995.html [in Persian].
- Mirtorabi, Saeed and Hadi Torki (2019), "China Silk Road Rehabilitation Initiative in Ensuring Energy Security and Export Development", **International Quarterly Journal of International Political Economy Studies**, Vol. 2, No. 1, pp. 207-232, (doi:10.22126/ipes.2019.4106.1135) [in Persian].
- Mottaqhi, Ebrahim and Mehdi Davoodi (2021), "An Introduction to Energy Security, National Security and Citizenship Rights (Case Study of Iran)", **Energy Law Studies**, Vol. 7, No. 1, pp. 211-227, (doi:10.22059/JRELS.2021.292332.323) [in Persian].
- Mottaqhi, Afshin (2013), "Recognizing the Dimensions of China's Turn to the Persian Gulf and Security Scenarios Iran", **Afagh-e-Security Quarterly**, Vol. 6, No. 21, pp. 129-151, [in Persian].
- Nedopil, Christoph (2021a), "China's Investments in the Belt and Road Initiative (BRI) in 2020", **International Institute of Green Finance**, Available at: <https://green-bri.org/wp-content/uploads/2021/01/China-BRI-Investment-Report-2020.pdf>, (Accessed on: 2021/5/5).
- Nedopil, Christoph (2021b), "China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report H1 2021", **International Institute of Green Finance**, Available at: <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-h1-2021/>, (Accessed on: 2021/11/26).
- Öğütçü, Mehmet (2019), "China's Belt and Road Initiative: How has China's Energy Security Changed Over the Past Decade?", **Policy Center for the New South**, Available at: <https://www.policycenter.ma/sites/default/files/PB%20-%2033-19%20%28Mehmet%29.pdf>, (Accessed on:2021/5/18).
- Srivastava, Babita and Quin P. Callahan (2016), "Energy Security: Today and Tomorrow", **Humanities and Social Sciences Reviews (GIAP Journals)**, Vol. 4, No. 3, pp. 59-67, (doi:10.18510/hssr.2016.421).
- Sarieddine, Toufic (2021), "Middle Kingdom Enters Middle East a World-Systems Analysis of Peripheralization along the Maritime Silk Road Initiative", **Journal of World-Systems Research**, (doi:10.5195/JWSR.2021.1027).
- Salami Zavareh, Mahdi and Mehrdad Fallahi Barzoki (2018), "China's Energy Security: I.R. Iran and Saudi Arabia's Role in China's Energy Diplomacy", **Iranian Economic Review**. Vol. 22, No. 3, pp. 707-717, (doi:10.22059/IER.2018.66639).

- Shirijian, Mohammad and Hamidreza Siraj (2020), "Future of New Energy Research in the World to Analyze and Present Appropriate Strategies for Improving Iran's Energy Security", **Quarterly Journal of Defense Economics, Higher National Defense and Strategic Research Institute**, Vol. 5, No. 16, pp. 115-150, (doi:20.1001.1.25382454.1399.5.16.5.1) [in Persian].
- Shadrina, Elena (2019), "Renewable Energy in Central Asian Economies: Role in Reducing Regional Energy Insecurity", **Asian Development Bank Institute**, No. 993, Available at: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/522901/adbi-wp993.pdf>, (Accessed on: 2021/5/18).
- Taliga, Harri (2021), "Belt and Road Initiative in Central Asia", **Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)**, Available at: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/belt_and_road_initiative_in_central_asia.pdf, (Accessed on: 2021/5/18).
- Taheri, Abolghasem and Abdolmajid Seifi (2015), "Energy Security and Regional Security Theory", **Policy Research Quarterly**, Vol.1, No. 1, pp. 129-151, Available at: http://journals.abru.ac.ir/article_14951.html [in Persian].
- U.S. Energy Information Administration, 2021/7/20, Available at: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/IRN>, 2021/11/27.
- Umbach, Frank (2019), "China's Belt and Road Initiative and its Energy-Security Dimensions", **S. Rajaratnam School of International Studies (RSIS)**, Available at: <https://hdl.handle.net/10356/81308>, (Accessed on: 2021/5/18).
- Vermouth, Christine (2019), "Report: Russia and China in the Middle East: Implications for the United States in an Era of Strategic Competition", **Center for Presidential Strategic Studies Serial**, No. 326, (Accessed on: 2021/12/01).
- Watanabe, Lisa (2019), "The Middle East and China's Belt and Road Initiative", **CSS Analyses in Security Policy**, No. 254, Available at: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse254-EN.pdf>, (Accessed on: 2021/11/23).
- Xuetang, Guo (2006), "The Energy Security in Central Eurasia the Geopolitical Implications to China's Energy Strategy", **China and Eurasia Forum Quarterly**, Vol. 4, No. 4, pp. 117-137, available at: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/32202921/12_Energy_Security_Central_Eurasia-with-cover-page-v2.pdf, (Accessed on: 2021/11/23).
- Yazdani, Enayatollah and Mona Abdi (2021), "Belt Initiative - China and the Interests of the Islamic Republic of Iran", **World Politics Quarterly Journal**, Vol. 10, No. 2, pp. 87-130, (doi:10.22124/wp.2021.18822.2756) [in Persian].